

Asia: VN/16835/2024

Lausuntopyyntö etukäteismaksusta tuomioistuimissa

Lausunnonantajan lausunto

Miten katsotte etukäteismaksun vaikuttavan asianosaisen harkintaan asiansa saattamisesta tuomioistuimen ratkaistavaksi?

Hämeenlinnan hallinto-oikeuden nyt esittämät kommentit koskevat hallinto-oikeudessa perittäviä oikeudenkäyntimaksuja. Kommenttien pohjana on oikeudenkäyntimaksua koskevien tuomioistuinmaksulain säännösten nykytila mukaan lukien maksun määrä ja maksuttomiksi säädettyt suoritteet.

Selvyyden vuoksi hallinto-oikeus kiinnittää huomiota siihen, että esiselvityksessä on tuomioistuinmaksulaissa tarkoitettujen oikeudenkäyntimaksujen ja hakemusmaksujen lisäksi käsitelty myös valtion maksuperustelain nojalla säädettyssä OM:n asetuksessa 20.12.2024/1022 tarkoitettuja todistus-, ote- ja jäljennösmaksuja ja tuotu esiin tietopyyntöjen jatkuvasti kasvava määrä. Hallinto-oikeus toteaa, että kun tietopyyntöihin vastaamisesta ei sähköisessä toimintaympäristössä nykytulkinnan mukaan peritä asetuksessa tarkoitettuja suorittemaksuja käytännössä lainkaan, ei sillä, peritäänkö asetuksessa tarkoitettut (muut) maksut etu- vai jälkikäteen, ole hallinto-oikeuden toiminnan kannalta merkitystä. Mikäli tietopyyntöihin, joita Hämeenlinnan hallinto-oikeudessakin tulee vuosittain vireille useita satoja, vastaamisesta maksu perittäisiin, voisi etukäteismaksulla olla huomattavakin vaikutus pyyntöjen määrään ja sisältöön.

Arvioitaessa lainkäyttöasian käsittelystä hallinto-oikeudessa perittävän oikeudenkäyntimaksun ohjausvaikutusta ylipäätään Hämeenlinnan hallinto-oikeus korostaa, että jo pitkään yli 50 % Hämeenlinnan hallinto-oikeuteen saapuvista asioista on ollut erilaisia sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevia asioita, joista suuri osa käsitellään lain mukaan maksutta. Näiden maksuttomien asioiden suuri määrä heikentää siten merkittävästi mahdollisuuksia edes pyrkiä ohjaamaan vireille tulevien asioiden määrää oikeudenkäyntimaksulla.

Lähtökohtaisesti hallinto-oikeus kannattaa oikeudenkäyntimaksun perimistä maksullisissa asioissa kokonaisuudessaan etukäteen esiselvityksessä esiin tuotujen arvioitujen ohjausvaikutusten vuoksi.

Hallinto-oikeus arvioi, että etukäteinen maksaminen johtaa nykyistä tarkempaan valittajan harkintaan muutoksenhaussa ja voi siten vähentää perusteettomien valitusten vireille panoa hallinto-oikeuksissa. Prosentuaalista vaikutusta asiamääriin on kuitenkin mahdoton arvioida. Etukäteisperinnällä on siten mahdollista vähentää vähämerkityksellisempiä (tai peräti ns. aiheettomia) muutoksenhakuja ja mahdollistaa sitä kautta hallinto-oikeuden voimavarojen suuntaaminen asioihin, joilla on keskeistä merkitystä valittajille ja yhteiskunnalle laajemminkin.

Esiselvityksessä on tuotu esiin, että etukäteismaksujärjestelmässä asiakas saisi nykyistä varmemmin tiedon maksuvelvollisuudesta ja maksun määrästä jo ennen asian vireille panemista. Tätä voidaan pitää hyvänä ja asiakkaan harkintaan vaikuttavana asiana. Sen sijaan se selvityksessä esiin tuotu mahdollisuus, että tekninen maksujärjestelmä voisi tunnistaa tilanteet, joissa oikeudenkäyntimaksua ei peritä asian vireille panijan olosuhteiden taikka yksittäistapauksellisen kohtuuttomuuden perusteella, ei vaikuta realistiselta.

Hallinto-oikeuden näkemyksen mukaan maksun etukäteisperinnän ei voida katsoa estävän kansalaisten pääsemistä oikeuksiinsa ottaen erityisesti huomioon maksun suhteellisen alhainen määrä (310 euroa vuonna 2026). Jokseenkin nurinkurinen on ajatus siitä, että yksinomaan oikeudenkäyntimaksun etukäteisperintä muodostaisi esteen oikeuksiin pääsemiselle, kun kysymys kuitenkin on lakiin perustuvasta ”maksuriskistä”, johon asian vireille panijan tulisi jo asian vireille pannahaan varautua. Oikeuksiin pääsemisen hyväksyttävänä toteuttamistapana ei voitane pitää sitä, että asiakas kyllä saa asiansa maksutta vireille, mutta hylkäävän päätöksen saatuaan voi jättää lakisääteisen oikeudenkäyntimaksun maksamatta. Esiselvityksessä esiin tuotu maksamatta jäävien tuomioistuinmaksujen huomattavan suuri määrä viittaa siihen, että osalla maksuvelvollisista ei alun alkaenkaan ole ollut aikomustakaan maksua suorittaa.

Hämeenlinnan hallinto-oikeus kannattaa etukäteismaksujärjestelmään siirtymisen valmistelun jatkamista.

Onko teillä muuta lausuttavaa?

Hämeenlinnan hallinto-oikeus pitää perusteltuna arvioida oikeudenkäyntimaksujärjestelmän muutostarpeita selvittäessä myös tuomioistuinmaksulain 5 §:n sisältöä uudelleen. Perusteltua olisi arvioida, voisiko osan nykyisin maksuttomiksi säädetyistä asiaryhmistä säätää maksullisiksi. Lain 5 §:ssä tarkoitettujen asiaryhmien asioissa on paljon valittajia, joiden taloudellinen tilanne ei muodosta perustetta asian käsittelemiselle maksutta. Tältä osin ja oikeusturvatekijöitä arvioitaessa on huomattava, että myös maksullisiksi säädettyihin asiaryhmiin sisältyy asioita, joissa on kysymys kansalaisten perusoikeuksista.

Pohtimatta etukäteismaksun teknisiä toteuttamistapoja tarkemmin vaikuttaa järkevältä, että maksaminen olisi mahdollista samassa yhteydessä, kun asiakas asioi hallinto- ja erityistuomioistuinten sähköiseen asiankäsittelyjärjestelmä HAIPaan integroidussa sähköisessä

asiointipalvelussa. Mikäli maksun maksaminen asiointipalvelussa olisi sujuvaa ja helppoa, sen voisi osaltaan arvioida houkuttelevan asiointipalvelun käyttämiseen.

Maksujen etukäteisperinnän tulee ylipäättään olla teknisesti mahdollisimman sujuvaa ja käytäntöjen selkeitä. Toteutuksessa tulee ottaa huomioon se, että etukäteismaksun maksamisesta saattaa kuulua hyvinkin pitkä aika (nykyiset käsittelyajat huomioon ottaen jopa 1,5 vuotta) siihen, kun hallinto-oikeus tekee lainkäyttöasiassa lopullisen ratkaisun, jossa maksuvelvollisuus lopulta ratkeaa. Lisäksi tulee varmistaa, että etukäteisperinnän vaikutukset esimerkiksi asian vireilletuloon ja seuraamukset maksun maksamatta jättämisestä sekä tuomioistuimen oikeus (mutta myös mahdollinen velvollisuus) ryhtyä toimenpiteisiin ennen maksun maksamista on arvioitu. Niin ikään tulee olla selvitettyä se, miten maksut tarvittaessa sujuvimmin palautetaan asiakkaalle. Myös se, miten etukäteisperintä suoritettaisiin tilanteissa, joissa vireille panijana toimii lainoppinut oikeudenkäyntiasiamies/-avustaja, tulee selvittää.

Kun valtaosassa hallinto-oikeudessa vireille tulevista valitusasioista valitus hylätään ja oikeudenkäyntimaksu siten tulee maksettavaksi, työllistäisi maksujen palauttaminen niissä tapauksissa, kun valitus hyväksytään, hallinto-oikeutta selvästi vähemmän kuin se, että jokainen hylätty valitus laskutetaan erikseen jälkikäteen.

Hallinto-oikeus kiinnittää vielä huomiota esiselvityksen kohtaan 4.2 Oikeusapu. Kohdassa on tuotu esiin, että tarkemmin tulisi vielä arvioida sitä, miten oikeusapuun oikeutetun asiakkaan oikeus maksuttomaan oikeudenkäyntiin voitaisiin todentaa. Hallinto-oikeus toteaa, että ensisijainen todentamiskeino olisi asiakkaan velvoittaminen välittämään saamansa oikeusapupäätös asiointipalveluun tai muuhun maksujärjestelmään. Hallinto-oikeus ei tiedä, mitä esiselvityksessä mainitulla voucherilla tai koodilla tässä yhteydessä tarkoitetaan. Yksinomaan asiakkaan verotietoja tarkastelemalla ei sen sijaan saada selville hänen mahdollista oikeuttaan oikeusapuun, eikä hallinto-oikeuden tehtäväksi tule ylipäättään osoittaa tämän tyyppistä selvittämistyötä.

Hyvärinen Tiina
Hämeenlinnan hallinto-oikeus